

Instytut Pedagogiki UMCS

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pana mgr. Marka Ozimka pt. „Środowiskowe i edukacyjne uwarunkowania postaw funkcjonariuszy policji kryminalnej wobec problemu bezpieczeństwa w społecznościach lokalnych”, napisanej pod kierunkiem Pani dr hab. Franciszki Wandy Wawro, prof. KUL

STRUKTURA ROZPRAWY

Przedstawiona do oceny praca doktorska mieści się na pograniczu pedagogiki społecznej i resocjalizacyjnej. Została zaprezentowana na 392 stronach wydruku komputerowego, posiada charakter literaturowo-empiryczny. Jest prawidłowo ustrukturalizowana, adekwatnie do wymogów stawianych tego rodzaju dysertacjom. Składa się z pięciu rozdziałów, w tym dwóch opartych na literaturze przedmiotu. Rozdział trzeci prezentuje założenia metodologiczne badań własnych, a dwa ostatnie zawierają wyniki tych badań wraz z ich opisem. Układ treści w poszczególnych rozdziałach jest logiczny i adekwatny do ich tytułów. Praca zawiera ponadto wstęp, zakończenie, wykaz wykorzystanej literatury i innych źródeł, spisy tabel, schematów i wykresów oraz tekst autorskiego kwestionariusza skonstruowanego do pomiaru postaw funkcjonariuszy wobec problemów bezpieczeństwa w społecznościach lokalnych. Opracowanie wszystkich tych części potwierdza duże umiejętności warsztatowe Doktoranta.

CHARAKTERYSTYKA CZĘŚCI LITERATUROWEJ

Część literaturową rozprawy tworzą dwa rozdziały, z których pierwszy prezentuje wybrane kwestie dotyczące bezpieczeństwa. Autor analizuje bezpieczeństwo w wymiarze indywidualnym (jako potrzebę człowieka) oraz społeczno-gospodarczym, czyli jako warunek funkcjonalności społeczeństwa (grupy). Szczególną uwagę skupia na tych zagrożeniach bezpieczeństwa, które stanowią palące kwestie środowisk lokalnych, zwłaszcza tych, w których wskaźniki ich ryzyka mieszczą się powyżej średniej krajowej, a wykrywalności – poniżej tej średniej. Przestępstwa kryminalne, narkotykowe, ale także gospodarcze i drogowe stanowiące zagrożenia dla życia, zdrowia czy mienia, powodują, że społeczności lokalne,

tradycyjnie zapewniające bezpieczeństwo oparte na więziach wspólnotowości, współodpowiedzialności i wzajemnej pomocy – nie mogą tej funkcji wypełniać w stopniu zgodnym z oczekiwaniami jednostek i grup odczuwających strach przed przestępczością, zwłaszcza kiedy przybiera ona postać struktury zorganizowanej. Autor w sposób uporządkowany, w oparciu o pozycje literaturowe, akty prawne oraz własne interpretacje cytowanych tekstów ukazuje jak ważne jest bezpieczeństwo jednostki i jak mocno jest ono zdeterminowane bezpieczeństwem struktur społecznych, w tym społeczności lokalnej. Dużo uwagi Doktorant poświęcił rodzinie i zagrożeniom bezpieczeństwa jakie mogą generować patologie obciążające jej funkcjonowanie, takie jak uzależnienia, przemoc. Analizy literaturowe zostały uzupełnione statystkami policyjnymi obrazującymi rozmiary zagrożeń poszczególnymi rodzajami przestępczości, z uwzględnieniem wykrywalności i działań prewencyjnych. Rozdział oceniam jako wartościowy poznawczo i tworzący prawidłowy kontekst dla konstruowania projektu badawczego dotyczącego postaw osób w bardzo dużym stopniu odpowiedzialnych za bezpieczeństwo jednostkowe i grupowe na danym terytorium, czyli funkcjonariuszy policji przydzielonych do służby na jego obszarze.

Drugi rozdział literaturowy współtworzą dwie odrębne grupy treści. Pierwsza z nich obejmuje problemy policji w kontekście wyzwań jakie wiążą się z przeciwdziałaniem zagrożeniom bezpieczeństwa. Uwzględnia rys historyczny, lokalizuje instytucję policji w systemie społeczności lokalnej, ukazując jej funkcje ukierunkowane na zwiększanie bezpieczeństwa. Z kolei część druga tego rozdziału została zatytułowana: „Postawy policjantów wobec bezpieczeństwa” – i do niej chciałabym zgłosić kilka uwag krytycznych. Po pierwsze, postawy to pojęcie kluczowe dla dysertacji, podobnie jak pojęcia bezpieczeństwa i społeczności lokalnej (na co wskazuje jej tytuł). Tymczasem omówieniu teorii postaw, mającej duże znaczenie w konceptualizacji badań własnych i strukturalizacji ich wyników, Doktorant poświęcił zaledwie kilka stron, opierając definiowanie postaw i prezentację ich struktury wyłącznie na klasycznych pozycjach (Nowak, Mika, Mądrzycki, Znaniński). Zadziwiające jest przy tym, że cytuje On anglojęzyczną wersję dzieła Thomasa i Znanińskiego z lat 1918-1920, chociaż to pięciotomowe dzieło zostało przetłumaczone w 1976 roku na język polski, przy czym do bibliografii nie wprowadził żadnej z jego wersji (ani anglo- ani polskojęzycznej). Ostatnie dwie części tego rozdziału omawiają kolejno problemy kultury policyjnej oraz edukacji dla bezpieczeństwa. Są poprawnie opracowane, oparte w dużej mierze na literaturze najnowszej i przybliżającej perspektywy różnych dyscyplin zajmujących się problematyką bezpieczeństwa, natomiast Autor nie podjął próby powiązania

ich w sposób jednoznaczny z teorią postaw. W rozdziale zabrakło wyodrębnienia części dotyczącej modyfikowania i zmiany postaw, w której można by było zlokalizować problematykę kulturowych i edukacyjnych uwarunkowań procesów socjalizacyjno-wychowawczych ukierunkowanych na kształtowanie postaw wobec bezpieczeństwa i jego zagrożeń.

CHARAKTERYSTYKA CZĘŚCI BADAWCZEJ

Kolejne trzy rozdziały zawierają opracowanie założeń i analizy wyników badań własnych. W rozdziale trzecim zostały omówione problemy i hipotezy wyznaczające kierunki eksploracji, metoda zastosowana w celu zgromadzenia materiałów badawczych oraz organizacja badań.

Poprawne, logiczne sformułowanie celów i problemów badawczych ma kluczowe znaczenie dla wartości gromadzonych materiałów i opartych na nich analiz. Autor bardzo dobrze poradził sobie z tym zadaniem. Cele zostały wyraźnie określone i można je uznać za znaczące zarówno pod względem poznawczym (problemy bezpieczeństwa lokalnego nie są wystarczająco rozpoznane) jak i praktycznym (projektowanie kształcenia i dokształcania służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo). Problemy są konsekwencją podjętych zamierzeń wyrażonych celami projektu badawczego oraz przyjętej teorii trójwarstwowej struktury postawy. Autor pyta w nich o związki pomiędzy wybranymi czynnikami środowiskowymi, socjodemograficznymi i edukacyjnymi a wiedzą funkcjonariuszy policji kryminalnej dotyczącą bezpieczeństwa w społecznościach lokalnych, ich emocjami wobec tych kwestii oraz deklarowanymi zachowaniami służącymi zapewnianiu tego bezpieczeństwa. Sformułował On ponadto hipotezy do każdego z tych problemów. Nie odwołuje się w nich jednak do żadnych ustaleń literaturowych, zakładam, że opiera je na własnych obserwacjach i doświadczeniach zawodowych oraz swojej intuicji, bardzo ważnej w wykonywanym zawodzie. Ze względu na fakt, iż w przyjętej metodzie sondażu diagnostycznego formułowanie hipotez nie jest wymagane, można uznać te hipotezy jako dodatkowe wyzwanie podjęte przez Autora na potrzeby analizy statystycznej.

W zastosowanej metodzie sondażu diagnostycznego Autor posłużył się techniką ankiety, a narzędziem badawczym był skonstruowany przez Niego kwestionariusz zawierający 25 pytań głównie półotwartych, ale także otwartych i zamkniętych (plus tzw. metryczka), przy czym niektóre z nich dotyczyły kilku kwestii, np. oceny efektywności różnych środków stosowanych przez policję w celu eliminowania zagrożeń w środowisku lokalnym (pyt. nr

13). Pytania zostały skonstruowane adekwatnie do przyjętego modelu teoretycznego, czyli w sposób umożliwiający ocenę trzech wymiarów postaw funkcjonariuszy policji wobec problemów bezpieczeństwa w społeczności lokalnej, tj ich wiedzę na ten temat, stosunek emocjonalny do wyzwań i zadań w pełnionej roli zawodowej oraz deklarowane zachowania w odniesieniu do prewencji zagrożeń i rozwiązywania problemów już istniejących w społeczności lokalnej. Ułożenie dobrego kwestionariusza wymaga dużej wiedzy, przedmiotowej i metodologicznej oraz intuicji badawczej. Autor takie kompetencje posiada, natomiast nie dokonał statystycznej weryfikacji narzędzia, nie określił jego trafności i rzetelności. Dobór osób badanych (celowo-losowy) uważam za prawidłowy natomiast mam wątpliwości co do wypełniania kwestionariuszy podczas zajęć dydaktycznych w szkole policyjnej. Prowadzący zajęcia w czasie ich trwania są w pewnym zakresie przełożonymi funkcjonariuszy występujących w roli uczniów-kursantów. Czy mają do prowadzących na tyle zaufania, by przyznać się do swojej niewiedzy na określone tematy, co mogłoby się przełożyć na ich postrzeganie jako funkcjonariuszy o słabych kompetencjach, nieprofesjonalistów? Może zatem lepiej byłoby kwestionariusze rozdać wraz z kopertami i umówić się po ich odbiór w kopertach już zaklejonych? Anonimowość i jej właściwe rozumienie jest bardzo ważne dla szczerości respondentów, co z kolei ma znaczenie dla wiarygodności ich wypowiedzi i ocen.

Ostatnie dwa rozdziały pracy zawierają prezentację wyników badań własnych dotyczących postaw funkcjonariuszy policji wobec problemów bezpieczeństwa w społecznościach lokalnych. Objęto nimi dużą liczebnie grupę, bo 454 funkcjonariuszy policji, głównie młodych mężczyzn (do 40-go roku życia), w większości posiadających staż pracy nie przekraczający 15 lat i legitymujących się wykształceniem wyższym, zamieszkujących na wsi oraz w miastach różnej wielkości w 16 różnych województwach. Rozdział czwarty diagnozuje związki pomiędzy wskaźnikami trzech komponent tych postaw a wybranymi czynnikami natury środowiskowej i demograficznej, Rozdział piąty zawiera omówienie znaczenia zmiennych edukacyjnych dla charakteru i natężenia tych postaw. Wyniki zaprezentowano w formie tabel zawierających wielkości liczbowe i procentowe, a następnie sprawdzano istotność statystyczną zależności pomiędzy zmiennymi (test chi kwadrat) lub różnice (test t studenta), przy czym dobór testów statystycznych jest prawidłowy dla poszczególnych par/grup zmiennych. Obydwa rozdziały zawierają treści logicznie uporządkowane, tworzące spójny obraz postaw funkcjonariuszy policji wobec problemów bezpieczeństwa społeczności lokalnych. Wynika z tego obrazu, że posiadają oni dużą wiedzę

o problemach społeczności lokalnej, są zaangażowani w rozwiązywanie problemów jej bezpieczeństwa, ale jednocześnie są świadomi znaczenia profesjonalnego dystansu i potrafią go zachowywać. Wiedza zdobywana na kursach i szkoleniach jest przez nich ceniona i z pewnością przekłada się na efekty pracy zawodowej, nie tylko deklaratywne, ale również faktyczne.

UWAGI OGÓLNE NA TEMAT KOMPETENCJI DOKTORANTA

Pan mgr Marek Ozimek posiada dużą wiedzę w zakresie pedagogiki społecznej i resocjalizacyjnej, oparta zarówno na literaturze najnowszej, jak i dawniejszej, tzw. klasyków. Potrafi tę wiedzę porządkować, syntetyzować i odpowiednio zestawiać na potrzeby konceptualizacji własnego projektu badawczego. Bardzo dobrze opanował umiejętności warsztatowe. Poprawnie posługuje się językiem polskim, w tym językiem analizy statystycznej, cytowania odpowiadają wymogom technicznym i etycznym, poprawnie wykonane są również spisy tabel, literatury i innych źródeł. Wstęp bardzo dobrze wprowadza w problematykę dysertacji i przybliża jej strukturę. Zakończenie zawiera wartościowe wnioski poznawcze i aplikacyjne oparte na weryfikacji hipotez, co stanowi potwierdzenie Jego umiejętności w zakresie rozwiązywania problemów naukowych.

Uważam, że opracowany i zinterpretowany przez Doktoranta materiał badawczy tworzy spójny obraz kompetencji funkcjonariuszy policji, ich wiedzy zawodowej i gotowości do jej poszerzania (edukacja ustawiczna), percepcji obowiązków swoich i reprezentowanej formacji, zaangażowania osobistego w odpowiedzialność za innych (społeczność lokalna), a także „kosztów własnych” ponoszonych za ciągłą dyspozycyjność i chroniczne stresy zawodowe). Z dokonanych analiz wyłania się bardzo pozytywny obraz funkcjonariusza policji zintegrowanego ze wspólnotą lokalną, odczuwającego odpowiedzialność za jej bezpieczeństwo i mocno zaangażowanego w usuwanie zagrożeń i poprawę tego bezpieczeństwa. Szkoda tylko, że jest to obraz bardzo schematyczny. Rozumiem, że projekt został zrealizowany w paradygmacie pozytywistycznym, ale jednak można było go wzbogacić poprzez doświadczenia zarówno respondentów jak i własne. Miałam takie oczekiwania (egzemplifikacje indywidualnych doświadczeń, uzasadnień dokonywanych ocen itp.), kiedy zobaczyłam tekst kwestionariusza i dużo miejsc pozostawionych na swobodne wypowiedzi badanych. Także w interpretacjach zabrakło mi odniesień zarówno do ustaleń literaturowych jak i doświadczeń własnych. Praca została wykonana poprawnie według standardowych schematów, ale jednocześnie tekst dysertacji wskazuję, że Autorowi nieobce

są podejścia humanistyczne, można więc mieć nadzieję, że w zawodowym diagnozowaniu kwestii zagrożeń bezpieczeństwa lokalnego będzie się kierował nie tylko statystyką, ale również rozumieniem (w znaczeniu nadawanym temu pojęciu przez Znanieckiego) ukierunkowanym jednocześnie na poznawanie tzw. obiektywnej rzeczywistości oraz percepcji tych, którzy ją tworzą, do których ona należy.

WNIOSEK KOŃCOWY I JEGO UZASADNIENIE

Dysertację Pan mgra Marka Ozimka oceniam pozytywnie, tzn. uważam, że spełnia ona wymogi ustawowe (art. 13. ust.1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym – Dz. U. nr 65, poz. 595, z późn. zm.), w związku z czym wnioskuję o dopuszczenie jej Autora do dalszych etapów w postępowaniu o nadanie stopnia doktora. W tekście mojej recenzji zgłosiłam kilka uwag krytycznych, dotyczących dostrzeżonych niedociągnięć. przy czym żadna z nich nie dyskwalifikuje wartości dysertacji, czy poszczególnych jej części. Natomiast zawarte w rozprawie osiągnięcia, które mogą i powinny stanowić podstawę nadania p. mgr Markowi Ozimkowi stopnia doktora, to:

- Podjęcie problemów innowacyjnych, słabo dotychczas rozpoznanych
- Oryginalność w rozwiązywaniu problemu naukowego postaw funkcjonariuszy policji wobec bezpieczeństwa w społeczności lokalnej – oryginalna koncepcja, tekst kwestionariusza i przedstawione interpretacje wyników. Doktorant przygotował wartościową koncepcję badawczą wraz z narzędziem diagnozy, które wprawdzie wymaga jeszcze dalszej „obróbki” statystycznej (może wyodrębnienie w nim dwu części: testowej, spełniającej wymogi statystycznej poprawności i opisowej, pozwalającej na tworzenie jakościowych obrazów analizowanych kwestii?), jednak cechuje się dużą spójnością integrująca rozległą problematykę bezpieczeństwa lokalnego.
- Podjęcie kwestii bardzo ważnych społecznie, stwarzających ryzyko dezorganizacji społeczności lokalnej i jednocześnie takich, za rozwiązywanie których w bardzo dużym stopniu są odpowiedzialni są funkcjonariusze policji.
- Podejście do analizowanych problemów z dużym dystansem pozwalającym zachować obiektywizm pomimo niewątpliwego zaangażowania w kwestie będące przedmiotem własnych działań zawodowych, często bardzo trudnych.

- Łączenie kompetencji naukowo-badawczych z zawodowymi, co wyraża się między innymi w sformułowanych wnioskach praktycznych i pozwala mieć nadzieję, że przełoży się w przyszłości na jakość pracy zawodowej nie tylko Doktoranta, ale także zespołów, z którymi będzie On współpracował w formach bezpośrednich i pośrednich.

Maria Ch. W.